

Dr. Samuel Weszel,
nadrabin aškenaske opštine u Sarajevu,
rođen 25. maja 1871., umro 19. aprila 1928.

Dr. Samuel Weszel.

Napisao nadrabim **Dr. H. Urbach**, Zemun.

Dne 19. aprila o. god. iznenado je preminuo Dr. Samuel Weszel, nadrabim Sarajevske opštine u Dubrovniku, kuda je samo nekoliko dana pre došao na oporavak, pošto se u zadnjim mesecima osećao slab i umoran, a da nije ni sam pomislio na ozbiljnije eventualnosti. Ta iznenadna vest o njegovoj smrti sve je potresla kao grom iz vedrog neba. I sada, meseci ma kasnije, titraju mi još svi živci od uzbuđenja, lativši se pera, da mu napišem nekrolog na ovom mestu, jer sam ja iz neposredne blizine mogao pratiti postanak, dizanje i kulminaciju ove sjajne, prvoklasne zvezde, koje je na jedanput nestalo iz naše sredine. Bilo mi je 18 godina, kad sam ga po prvi put susreo na rabinskoj školi u Bratislavi među najnaprednijim drugovima kao talmudistu na glasu, koji me već onda privlačio harmoničnim, ustalozanim, blagim i iskrenim bićem svojim. Za vreme moje službe u Tuzli pristupio sam mu još bliže, i od onda me usrećio i svojim prijateljstvom, koje je postalo sve čvršće našim češćim sastancima. Pa ni smrt me ne može rešiti, dubokog osećanja ljubavi prema uzvišenoj, andeoskoj duši njegovoj, koja se podigla u više sfere, da tamo proširi svoj sveti delokrug. Ali ne samo mi, bliži prijatelji i drugovi gledamo na njega sa takim osećanjima ljubavi i strahopoštovanja, nego i svaki čovek, koji je imao sreću, da se pobliže upozna sa ovim pravim istinitim uzor rabinom, kakvih smo uvek imali na svoju sreću u svojoj prošlosti, koji su našu historiju ne samo pratili, nego i stvarali, koji su naše rane lečili i naše boli ublažavali, i kakvih se danas na žalost vrlo malo nalazi među nama. Ostali svet samo sluti, oseća ovaj teški gubitak. Ali mi rabini znademo, što smo mi i što su oni u njemu izgubili: Ne samo razboritog, učenog, revnog i požrtvovnog člana uprave našega Saveza Rabina, nego i idealnog, istinitog kolegu, koji bejaše תהשתוכיבברי u nutrini svojoj kao i prema vani, dobar, iskren i otvoren, savršen i besprekoran u svakom postupku svome. Izgubili smo pobožnog, moćnog i voljnog borca za sva naša uzvišena nastojanja, brata i oca, druga i savetnika, pa se nalazimo u dubokoj žalosti zajedno sa širom i užom porodicom, sa osirotelom opštinom i sa njega dostojnom skrušenom udovicom, te duboko potresenim sinom jedincem. S toga nije ni čudo, da mi je svaka reč jadikovka. Samo s mukom mogu preći na vanjske podatke kratkog, ali radom, naporima i plodovima bogatog njegovog života.

Iz prave jevrejske sredine, od pobožnih i učenih roditelja, u porodici Mojsija Weszela i Sare Hirschfeldove, u kojoj bejaše ljubav prema tori od vajkada živa tradicija, rodio se u Váczu 25. maja 1871. U 7. svojoj godini ostao je bez oca i majke i kao siročje morao si je sam zarađivati svagdašnji nasušni hleb, dok su druga deca provadala vreme u igri i šali. Rano ga čeliči zbilja života i daje mu svoj značaj u ozbiljnosti, čvrstoj volji i istrajnosti. Ali i pored teške životne borbe nije mu srce okorelo, nego je ostao blag i dobar prema svakomu i sačuvao si detinjsku, mladenačku dušu do svoga zadnjeg časa. Beše mu 10 godina, kada ga je neko kod kupanja u Dunavu zlonamerno gurnuo u dubinu. Nije znao plivati, a voda ga već poklopila, ali kao nekim čudom ipak se spasio. U tom je trenutku dečak odlučio, da se oduži Bogu za spasenje tim, da mu posveti čitav život svoj, pa da postane rabinom. Sve je svoje snage posvetio nauci, dok nije svoj cilj postigao. Sa 10 godina čitao je »maftir«, sa 13 davao je »seder« i išao je u veliku »ješivu« u Bonyhad, sa 16 poučavao je mnogo starije mladiće, sa 18 počeo se baviti sa profanim znanjem i sa 20 držao je kod R. Elije Munka u Altoni niz vrlo uspeših predavanja u hramu na opće zadovoljstvo. Učitelji mu bejahu još i sledeći čuveni rabini: Moše Pollak (Bonyhad), Pinkas Steiner (Ilok), Flaut (Nove Zamky), Tigermann (Tapolčan), Menahem Katz (Prossnitz), David Friedmann (Vrbovo), Kuttna (Eisenstadt), David Neumann (Lackenbach i Bratislava), Simha B. Schreiber i Löb Gross (Bratislava). Sve je svoje učitelje zadivio oštromnošću i dubokim znanjem. Dobio je naslov »Morenu« u Gömörö-u i rabinsku diplomu u Bratislavi. R. Kuttna mu je rekao jednom prilikom, da ima temeljito znanje, ali da mu još nešto fali: »hučpa«, jer da je i odviše skroman, pa će mu teško biti u životu. Cesto se pokojnik sećao tih reči u životu, ali nikad nije odstupio od te svoje velike skromnosti.

U Bernu i Münchenu je studirao filozofiju i semitsku filologiju kod glasovitih profesora Hommela, Jellineka, Minora, Duhma i Steina, pa je promovisan za doktora filozofije. U praktičnoj se pedagogiji usavršavao u Hamburgu, Beču i Baselu, odakle su ga pozvali za rabina u Rotterdam, a naskoro iza toga u Sarajevo. 1. novembra 1898. nastupio je tu svoje mesto kod aškenaske opštine. Godine 1900. oženio se sa Paulom, kćerkom privatnog naučenjaka Isaka Robinsohna iz Charlottenburga, koja mu je postala odana i požrtvovna pomoćnica, sa mnogo razumevanja i požrtvavnosti u teškom, ali uzvišenom pozivu.

Svoj poziv pokojnik je voleo nada sve, bio mu odan svom dušom, i postignuo u njemu neobične uspehe. Odmah u početku svoga delovanja pokazao je toliko razumevanja za instituciju »Hevre Kadiše«, da ga je naskoro izabrala svojim počasnim članom. Osnovao je prvo »Židovsko Omladinsko Društvo«, u koje je prvi put znao okupiti sefardsku i aškenasku omladinu na zajedničkom radu. Iz toga se temelja docnije, god. 1912. razvilo

»Židovsko Nacijonalno Društvo«, čiji je on bio prvi član osnivač. Zajedno sa svojom suprugom osnovao je godine 1901. »Židovsko-Aškenasko Gospojinsko Društvo«. Mnogo je doprineo svojim neumornim radom, da je opština sagradila doličan veličanstven hram, koji je posvetio godine 1902. Velikih je zasluga imao oko osnivanja i delovanja »Ahdusa«, društva Jevreja sa Istoka, i omladinskog društva »Makabija«, čiji je bio protektor.

Ogroman je rad razvio na polju veronauke, kojoj je posvetio svoje najbolje snage, davajući na svim školama u Sarajevu do 40 sata nedeljno. Njegovo je delo i »Nastavni plan za jevrejski vjeronauk«, koji je tadanja Zemaljska Vlada uvela za sve škole Bosne i Hercegovine. Bio je odličan govornik. Govorio je toplo i ubedljivo, sa zasebnom personalnom notom, blago, ali katkada je znao i karati nepristrasno, neštedeći nikoga. Dikcija mu beše krasna, odavajuća neobičnu inteligenciju i duboko poznavanje Jevrejstva. Dubok je utisak postigao svojim popularnim uporedenjima, uzetim iz Talmuda, Midraša, ili narodnih priča. Njegovi patriotski govori činili su dubok dojam i stekli mu priznanje državnih vlasti. Zadnji svoj govor održao je na zadnji dan Pesaha — 7 dana pre svoje smrti.

Njegov veliki doživljaj bio je I. cionistički kongres u Baselu god. 1897., na kojemu je došao u lični dodir sa svim velikanima nacionalnog pokreta. Nikad nije izgubio zanos i oduševljenje, nego je neumorno radio na obnovi Jevrejstva u galutu i u Erec Izraelu.

Od znanstvene je vrednosti njegovo delo o »Das Targum zum Buche Ruth«, koje je izašlo u Berlinu god. 1898. na nemačkom jeziku i u kojoj je obradio aramejsku parafrazu te biblijske knjige na temelju sravnivanja hebrejskih, sirskih i arapskih vrela. Za »Jewish Encyclopediju« napisao je historiju jevrejskih opština u Bosni i Hercegovini: u Sarajevu, Travniku i Mostaru. Napisao je mnogo znanstvenih članaka i predavanja, koje se nalaze u rukopisima, jer ih nije obelodanio samo usled svoje skromnosti.

Poverenjem njegovih kolega postavljen je za člana uprave Saveza Rabina i Glavnog Odbora Saveza Jevrejskih Veroispovednih Opština.

Sve ovo 30-godišnje plodonošno delovanje njegovo naišlo je na potpuno razumevanje kod opštinaru. 7. februara 1919. imao sam čast, da kao mladi tuzlanski rabin prisustvujem proslavi desetogodišnjice, koju mu je njegova opština sa puno ljubavi priredila, izabravši ga jednoglasno svojim nadrabinom. A godine 1921. očitovala se ljubav celokupnog građanstva na elementaran način, kada su proslavili 50. rodendan njegov. Još sjajnija beše slava 25. godišnjice njegovog službovanja godine 1923., kojom ga je prilikom Kralj Aleksandar odlikovao ordenom Svetog Save IV. stepena i, pošto je baš onda bio u Ilidži, lično čestitao opšte poštovanom svečaru.

Na prvu ozbiljniju vest iz Dubrovnika o njegovoj bolesti pohitali su predstavnici njegove opštine sa porodicom bolesniku, koji je tu, okružen od svojih milih, 19. aprila o. god. u 11 sati pre podne mirno izdahnuo pobožnu i blagu dušu svoju. Smrtni ostaci su njegovi autom prenešeni u Sarajevo, gde je 20. aprila sahranjen u prisustvu visokih funkcionera svih vojnih i državnih vlasti, 12 sveštenika i tugujućeg naroda od oko 10.000 ljudi.

Vrhovni Rabin, dr. Isak Alkalay iz Beograda, dr. Moric Levi, nadrabin sefardske opštine u Sarajevu i zagrebački nadrabin dr. Gavro Schwarz oprostili su se od njega dirljivim govorima u ime Saveza Rabina i svojih verskih opština. U ime opštine pokojnikove praštao se pun iskrenog bola njen potpredsednik inžinir Oskar Grof a u ime učenika dr. Ludvig Neuer.

Na kraju je i jedini sin, advokat dr. Josip Weszel izlio jadi tužnog srca svoga u nekoliko krvavih i potresnih reči, spomenuvši onu legendu o izgoreloj palači:

»Neki je čovjek imao prekrasnu palaču, koja bijaše ukras i ponos cijeloga grada. U prostoriju, koja je sadržala najljepše vrijednote imao je pak pristupa samo jedan, i to najpouzdaniji prijatelj. Najednom sijevnu, i ta prekrasna palača izgori. Stanovnici tugovali su iskreno i svaki je istakao vrijednosti te palače. Tada progovori onaj, koji je imao pristupa u unutrašnjost najdragocijenijih prostorija: Ako Vi oplakujete gubitak, koji ipak ne možete ni slutiti, koje su dragocijenosti propale, što ću da kažem ja, kojem su otvorene bile i najnutarnije i najvrijednije prostorije?! — Dragocijena palača, koja je izgorila, to je moj otac, dobar i blag, dragocijen i vrijedan. Meni je bilo dano, da u najdublje nutrine njegove dragocijene duše proniknem. Svako osjeća bolni gubitak, ali ja znadem procijeniti one njegove najveće vrednote, koje su općini sakrite. Ja znadem, da je natkrililo sve čistoćom, čednošću, blagošću i rijetkim sposobnostima kao čovjek široke koncepcije, pobožne duše, podrobne naobrazbe, a ujedno našao je najveće zadovoljstvo u svom djelovanju kao rabin, za svoje ideale, za porodicu u širem i naročito u užem smislu...«

Zatim mu se zahvalio ispred majke, verne mu suradnice, sestre i u svoje ime na svemu dobrom, koje im je u tolikoj meri podelio, na odgoju, u koji je žrtvovao sve svoje slobodno vreme, svoje vanredno znanje i iskustvo. Istakao je retki odnošaj porodične harmonije između majke i oca, oca i sina, jer je izgubio smrću oca i najboljeg prijatelja, koji je imao duboko razumevanje za velike i male brige svagdašnjice.

Te sam reći dobrog sina, koji je u svakom pogledu vredan i dostojan velikoga oca svoga, namerno citirao, jer one dodiruju srodne žice i u srcima rabina, pa ne bismo ni mi mogli naći prikladnijih reči, da izrazimo svoje osećaje. Ali moram istaći i vrednost sina, jer je on živi pomen ocu svome. Po plemenitom plodu se može poznati, kako je plemenito bilo stablo, iz kojeg je taj plod izrastao. Ali i svi su valjani članovi mlađeg naraštaja njegove opštine plod odanog i svesrdnog vaspitanja njegovog.

A bolje ga ne mogu karakterisati, nego što je to on sam nehotice učinio u svome članku »Rabin i općina«, koji je obelodanio u našem I. Almanahu. Jer tu je u zbijenim, jasnim rečima ocrtao program rad, lične kvalitete i načela rabina, sadržaj njegovog saveza sa opštinom, odnošaj njegov prema svojim vernicima, prema opštinskom odboru, prema braći inog smera i prema građanima druge vere, prema državi i otadžbini. Te zahteve postavlja on rabinima, jer ih je on oživotvorio u radinom životu svome. Kao čovek istine skroz i skroz samo je ono tražio od drugih, što je i sam bio. Tako dobijemo o njemu sliku gorostasa među patuljcima.

Nije dovršio svoj rad, ako je i mnogo uradio. Ali mi smo se još mnogomu nadali od njega. Pa i on je mislio još mnogo uraditi, ali mu je Providnost božja drukčije sudila. Jedva je započeo, a nije dovršio svoje memoare, kojima je na čelo postavio sledeće lapidarne reči :

»Božji pečat je Istina. Za nju sam mnogo trpio, velike žrtve doprineo. Ali ona mi je dala gordu svest i časove uzvišenja. A ta dobra ali i stroga vila pratila me kroz moj dosadašnji život, pa da me prati i do kraja moga bivstvovanja!«

Blago mu i slava mu, što nikad nije krenuo sa staze Istine!

וכר צדק לברכה

Govor Vrhovnog Rabina

na pogrebu Dr. S. Weszela.

אני לו על שברי נחלה מכרתו ואני אמרתו אז זה חתי ואשאני אהלו שדד ובר
 »Avaj meni sa mojih muka, duboke su i ljute rane moje, i ja rekoh, to je bol pravi, valja mi ga podnositi. Opuštošen je šator moj i sva su užeta moja pokidana.«

Ožalošćena Gospodo i Gospode!

Onoga dana, kada se prorok Eljau uzdigao u visine nebeske, u vihoru i oluji, dođoše njegovi verni učenici proroku Jeliši s pitanjem: »Znaš li, da ti Gospod uzima danas učitelja, ures glave tvoje?« A Jeliša odgovara: »Znam to i ja, ali — čutite!« Čutite, ta reč otkide mi se sa duše i srca i jedini je odgovor, koji mogoše dati srcu i razumu svome, kada me juče prenerazi kobna vest, da je nestao jedan veliki učitelj vere, budni stražar tradicija, zaslužni rabin naš. Najlepši nakit sa naše glave oduzet je i otet našoj zajednici i jedan pastir dobri, ljubljeni i poštovani, uzdigao se u nebeske visine. Skrušeni, tužni i zapanjeni pred svirepošću smrti mi stojimo danas sa jednim bolom. A taj bol je tako jak i tuga je naša tako duboka, da se oboje jedino može izraziti ukočenim pogledima, grobnom tišinom i nemim čutanjen. Tako sam i ja ledeno začutao, kada dobih nesrećne glase o Dr. Samuilu Weszelu, da je se vinula u svetle visine njegova čista, plemenita, pobožna i svetla duša, vinula se pred nama svima, kao što se prorok Eljau uzdigao sa zemlje nebu.

דום לה והתחולל לו I prema Tebi, Gospode, najviše nam priliči ćutati. אע"פ שהוא מפיל לך הללים הללים שתוק Ako nam srce naše Ti razdireš žaokom bola, ako nam zadaješ duboke i ljute rane, ipak ne smemo i nećemo mi na Tebe, Svemogućići Stvoritelju, nikada roptati. Ćutanje je najveća reč bola. Ali mene danas poziva bolna dužnost da učinim kraj ćutanju, da kažem reč prijatelju, da izgovorim poslednju hvalu i oprostajno zbogom!

Ne tužiti, dakle, i ne buniti se protivu neumitne volje Tvoje, Gospode Bože naš, no da se zarijemo stojički u svetinju bola, da ga nosimo, mirno kao određeni teret sudbine da mu rečima oduške damo. Reći ćemo veličinu tuge naše ovoj pobožnoj zajednici, da je saopštimo svima svesnim Jevrejima, da je nesreća, koja zadesi sve nas velika kao more. אבי אבי רכב ישראל וברשיו Oče, oče naš, kola Izrailjeva i konjici njegovi! Kako si nam iznenada otrgnut iz naše sredine! Teško je i preteško ojađenoj supruzi i ljubimcu sinu, jedincu, muka je i žalost svima nama, nesreća za celu jednu opštinu, tuga i bol za celokupnu našu zajednicu, jer izgubimo najboljeg među najboljima, najučćenijeg među učćenima. Najlepši ures sa naših glava skinut je, oduzet nam je dragoceni nakit, kojim se dičismo i ponosismo. I moj poziv i kolegijalna dužnost i intimno prijateljstvo naše nalažu mi da savladam ćutanje i predstavim ovaj neizmerni gut-bitak naš.

»Pravednik cveta kao palma.« I životu i delima svojim pokojnik je bio za duše i duševnu sreću ljudsku ono, što i palma lišće u svoji u putnike i namernike. Svežine i hlada, moralnog i duhovnog, davao je on, služeći predano svome Bogu i svome Jevrejstvu. Govoriti kako je on visoko shvatao svoj poziv, značilo bi preživeti njegov vek. Svaki njegov dan, svaki trenutak u njegovom delovanju značio je novi plod uma njegova, novo otkriće velike mu duše. Bio je idealni pastir, kome je teško naći ravna. Prožet svešću, da je njegova uloga ovde da pruži sreću pastvi i bližnjima, da duše oblagorodi, da moralno ojača, uzdigne i uteši, da obraduje, da blagoslovi, on se toliko uživao u veličinu sveštentičkog poziva, da je važio kao ideal jednoga rabina. Iako se igde kada čula po koja neugodnija reč o tome staležu, s ponosom se ukazivalo na Dr. Weszela, de se demantuje svaki prekor i kritikovanje. Kao pravi rabin, bio je isto tako veliki učitelj, kao i veliki sveštenik, t. j. učio veri i nauči najsavevnije, kao što je savesno vršio sve obrede. A kada se smatra da je uzor i ideal učiteljima našim Mojsija, a pastirima našim Aron, משה ואהרן בכהנו ושמאל בקראו שמו, שקול שמאל כנגד משה ואהרן, pokojni Dr. Samuilo Weszel tako lepo i harmonično ujediniu u sebi oba velika uzora i Mojsija i Arona, t. j. i naučno-pedagošku spremu i vrednoću, i moćnu i uticajnu sveštentičku funkciju.

Naše su reči slabe da prikažemo njegov plemeniti rad i obavljanje njegovih dužnosti u opštini. Sam on je tako živo i reljefno predstavio svojim vernima dužnosti jednoga rabina u

njegovoj opštini. Svi koji smo čitali ovaj njegov lep rad, njegov govor pri proslavi svoje dvadesetpetgodišnjice rada, osetili smo odmah da je pok. Dr. Weszel crtajući figuru idealnog rabina, mogao stvoriti taj ideal polazeći od sebe i iznoseći svoj lični rad. I zbilja harmonija i progres može vladati u jednoj opštini samo onda, kad je na čelu njenom kao rabin samo takav čovek kao što je Dr. Weszel. »Jahin i Boaz«, ti stubovi, na kojima stoje naše zajednice, biće čvrsti i večni samo tako, ako jedan od tih stubova bude kao što je naš zaslužni i nezaboravljeni Dr. Weszel. Snagu i život Jevrejstva održaće samo ljudi, kao što je bio onaj, koga danas gubimo.

Zato suobilati i divni plodovi, koje je ostavio ovaj pravednik, ta palma našeg Jevrejstva. Iako je bio do krajnosti skroman i povučen, svuda se osećala duša i ruka njegova, njegov rad i njegova reč. »I u hramu, i u kući, i u omladini«, kao što je on sam stavio rabinu u dužnost, i u njegovoj opštini, i u njegovom gradu, i u celoj našoj državi. Jer vrli naš pokojnik bio je, isto tako, veliki kao sveštenik, kao što je bio duševan i veliki kao čovek i karakter, isto tako dobar Jevrejin kao što je bio lojalan građanin.

I tako, Samuilo, veliki trudbeniče i pravedniče, mogao si podobno proroku Samuilu, uzdignute glave i uspravna stava stati ponosno pred celom opštinom, pred celokupnom javnošću, celoga svoga života i reći svima: »הנני עמו כי נגד ה' ונגד משיחי« »Odgovorate mi pred Gospodom i pred pomazanikom njegovim. Kome sam uzeo vola ili kome sam uzeo magarca? Kome sam učinio nasilje? Kome učinili na žao?« I svi mi, bez razlike odgovaramo: »לא עשקתני ולא רצונתני ולא לקחת מיד איש מאומה« »Nisi se silio, niti si kome učinio krivo. Bio si primer nekoristoljublja i nesebičnosti, imao si pred očima samo opštu korist pojedinaca i zajednice, zaboravljajući redovno na sebe i na svoje.

*

»Pravednik cveta kao palma.« Dr. Weszel cvetao je u svome domu. I kada pomislim na njegov dom, koji je on podigao, sa drugom svoga života i svojim dragim jedincem, »אי לי על שברי« »meni je teško od muke«, jer dom njegov beše mesto, u kome beše obilje ljubavi i sreće, u kome je bilo puno svetlosti i toplote, koje sva srca zagrevahu. To je bio primeran dom, istina skroman, ali bogat zadovoljstvom i vedrinom. U tome domu kao u kući našeg praoca Avrama bilo je ulaza i vrata sa svih strana tako, da se umoreni putnik nije morao truditi da nađe ulaz i pristup. U kući pokojnikovoj cvetale su sve vrline, moral i naravstvenost, u njoj se učilo veri i pobožnosti i ona je zato bila pravi hram Božji, koji je ožario verom i pobožnošću svagoka ko bi jednom prešao njen prag. I hram taj ostao je pust i vatra na njemu ugasi se . . .

»Pravednik cveta kao palma.« Naši mudraci vele: kada umiru izabranici, nema im zamene. Oni su podobni

palmi. Kada je čupaš iz korena i odvojiš iz zemlje, onda joj nema života. I u tome naš dragi pokojnik sličan je palmi. Teško je njemu naći zamene. Njegova opština kao i svi mi za navek ga izgubismo. A njegov nestanak tek će se osetiti na svima poljima naše kulturne delatnosti.

A kakvu reč utehe da nađemo za njegovu bolom satrvenu suprugu? A šta za njegovog milog jedinca Josipa? O, oni su tek sve izgubili. Vid očiju svojih, zlatne krune sa svojih glava. I drug u životu, i hranitelj, i prvi prijatelj, i zaštitnik, sve je izgubljeno. נפשו קשרה בנפשי. Njihove duše bile su tako spojene međusobno, da će im trebati mnogo napora i snage, da se iz očaja otrgnu i životu vrate. Meni je preteško, isto tako, uvaženi i tužni pratioci, jer sam i ja izgubio ne samo druga po visokom pozivu, već ličnog i retkog prijatelja. Nismo bili uvek zajedno, ali sva naša sretanja značila su za mene časove radosti i sreće. Jer biti u društvu sa takvim čovekom kao što je pokojnik, i slušati njegove pametne reči, i osetiti njegovu blagorodnu dušu, značilo je poverovati u ljubav i iskrenost i uvideti da nisu iluzorne, već da su one tu, da one postoje ma da kao retke biljke.

I zato ojadena stegnuta srca dovikujem svima vama, tužna braćo i sestre: תמרום הניעו ראש על צדיק כהמר. »Priklonite svoje glave vi tužne palme i odajte poštu pravedniku, koji liči na palmu!« I kada i vi i ja zajedno plaćemo, to znači da time odajemo duboku poštu učitelju i majstru našem. Ali najveću poštu i priznanje mi ćemo mu ukazati, ako ne zaboravimo voleti svetlost, koju je on širio, disati miris, koji je on razvejavao, živeti po nauci, koju je on propovedao, služiti u duhu, koji je on uneo u vašu sredinu i širiti čovekoljublje i mir, kao što je on činio. To će biti, radimo li tako, najveća uteha u ovom bolu. I tako živeće Dr. Weszel kao naš Jakob na večita vremena, jer ne umire nikada onaj, koji je pravednik.

Učitelju naš veliki, prijatelju moj verni, pastiru naš dobri, ti si služio ljubavi i istini. Podi u večni mir i pod Bogom ljubavi i istine budi molitelj za svoju porodicu, za svoju opštinu i za sve nas, koji te u srcima nosimo.

Slava ti!

Čisti Monoteizam.

Jevrejstvu se ne može osporiti slava, da je ono jedina, zaista monoteistička religija na svetu: nijedna druga religija nema objektivnog Boga, stvoritelja neba i zemlje.

(A. SCHOPENHAUER, Parerga und Paralipomena, I. § 13.)